

Actes dels congressos de l'Any Llull

LETIZIA STACCIOLI

Centre de Documentació Ramon Llull

l.staccioli@infinito.it

D. A. (2017): Diversos autors, *Actes del Congrés d'Obertura de l'Any Llull «En el setè centenari de Ramon Llull: el projecte missional i la pervivència de la devoció»*, Palma, 24-27 de novembre de 2015, L. Badia, A. Fidora i M. Ripoll (eds.), Barcelona: Universitat de Barcelona, Universitat de les Illes Balears; «Col·lecció Blaquerana» 12.

El volum recull totes les intervencions, en concret dues conferències i catorze ponències, presentades al Congrés d'Obertura de l'Any Llull, que es va celebrar a Palma entre el 24 i el 27 de novembre de 2015. Al pròleg, els editors proporcionen una recapitulació de la trobada, concebuda com a part d'una àmplia convocatòria científica que va incloure també el Congrés de Clausura de l'Any Llull («Ramon Llull, pensador i escriptor», Barcelona, 16-18 de novembre de 2016) i la darrera jornada del VII Congreso Internacional Iberoamericano de la Sociedad de Filosofía Medieval (Barcelona, 14-16 de novembre de 2016), dedicada a temes filosòfics lul·lians. Per començar, s'hi publiquen la conferència d'obertura i la de cloenda. La primera, a càrrec del difunt Peter Walter, aleshores director del Raimundus-Lullus-Institut de la Universitat de Freiburg i. Br., duu el títol «Il messaggio di Raimondo Lullo per oggi» i proposa una comparació entre la Mediterrània dels temps de Llull i la situació de crisi que s'hi viu actualment. Walter recorda les expulsions i les fugides de musulmans i la caiguda de Sant Joan d'Acre, que provocà la reacció d'Occident i del mateix Llull, que es va expressar a favor d'una croada. Tot i considerar la possibilitat de la guerra per deslliurar Terra Santa, la finalitat de Llull segueix sent la conversió dels infidels amb l'argumentació dialògica: l'objectiu d'una intervenció armada, per tant, no és obligar els musulmans a la conversió, sinó fer-hi possible la predicació. En el temps que vivim, marcat per guerres i terrorisme, el diàleg sembla l'única opció viable cap a una convivència pacífica entre cultures i religions, i l'exemple del beat, a pesar de les òbvies diferències, pot promoure la comprensió i el respecte recíproc.

La conferència de cloenda («La gènesi de l'Art de Ramon Llull; un instrument de conversió entre "ciència" i "amància"») va anar a càrrec de l'insigne lul·lista Anthony Bonner, que exposà els principis bàsics del funcionament de l'Art, subratllant-ne la novetat fins i tot agosarada per a aquella època. El projecte missional lul·lià de conversió dels no-cristians mitjançant el diàleg, necessitava un canvi radical de perspectiva i, per tant, una metodologia del tot diferent de les aleshores emprades, basades en dogmes i autoritats. Plantejant el recurs de la comparació de conceptes generalment acceptables com a mètode d'argumentació, Llull proporciona un nou instrument epistemològic que dona accés als fona-

ments teòrics i metodològics tant de la ciència com de l'amància. Però l'Art no preveu cap paper passiu del lector, sinó la seva participació activa per fer funcionar el mecanisme i utilitzar-lo autònomament. Justament la novetat d'aquesta visió, conclou Bonner, en dificulta la comprensió i la recepció a l'època.

Les catorze ponències es presenten al volum per ordre alfabètic dels autors, però al pròleg s'esmenten les seccions de què formaven part. Aquí ens sembla el cas d'agrupar-les de nou segons els temes del congrés, evidenciant-ne breument els conceptes principals.

Ramon Llull i el projecte missional

«Església i societat»: A. Soler (*Ramon Llull: escriptura, lectura i reordenació del món*) presenta la idea de reforma social i eclesial de Llull en termes d'«ordenament», tal com s'evidencia al *Blaquerna* i al *De fine*, i remarca la importància que el beat atribuïa a l'escriptura i als llibres com a instruments d'aquesta renovació. M. Ripoll Perelló (*El microcosmos femení en la literatura lul·liana*) analitza el tractament dels personatges femenins a l'obra de Llull com a estratègia comunicativa per adreçar-se a les dones en qualitat de potencials receptores i transmissores de l'Art, amb una actitud ben diferent de l'habitual misogínia medieval. J. Andreu Alcina (*Història, església i pluralitat religiosa*) reflexiona sobre l'actitud positiva de Llull envers la pluralitat, la seva obertura a la interculturalitat i al diàleg i la seva idea d'una comunitat sapiencial universal entesa com un espai de diàleg interreligiós.

«El diàleg amb l'islam i amb el judaisme»: A. C. Mayer («*Since for a long time we have had dealings with unbelievers...*»). *Ramon Llull and the Dialogue with Judaism and Islam*) es pregunta quines eren les característiques de les temptatives de diàleg entre les religions monoteïstes plantejades per Llull i quina relació s'hi pot trobar amb els corrents de diàleg interreligiós actuals. H. Daiber (*Ramon Llull on Universal Values. A Bridge Between Christianity and Islam*) posa de relleu la idea de Llull d'emprar els valors universals compartits per cristians i musulmans, partint de la comuna teologia dels atributs divins per aconseguir la conversió dels infidels dialogant sobre conceptes familiars. Ó. de la Cruz (*Ramon Llull i el proyecto universalista*) considera Llull, amb els seus esforços per limitar les diferències entre les religions, com un dels iniciadors de la tradició universalista, i reclama una recuperació del pensament del beat en l'actualitat com a model de convivència i de pau.

«Mística i contemplació»: M. M. M. Romano (*I mirabilia Dei nell'esperienza mistica di Raimondo Lullo*) planteja cinc «misteris de meravella» o moments clau de l'Art lul·liana i la interpretació d'algunes de les figures com a intent de representació de la visió de Randa i com a imatges per a la contemplació. A. Vega (*Rapte místic i èxtasi artístic: Llull i Dalí*) proposa una aproximació hermenèutica a la mística lul·liana en el marc de la mística europea, i reflexiona també sobre

l'aspecte inventiu (en sentit misticopoètic) de l'Art, amb l'exemple de les obres de Salvador Dalí inspirades per les figures lul·lianes. J. E. Rubio (*Oració i contemplació en la mística de Ramon Llull*) descriu la relació estreta entre oració i contemplació, que arriben al seu grau més complet en l'acció virtuosa, explicant la superació per part de Llull de la suposada oposició entre vida activa i vida contemplativa.

La pervivència de Ramon Llull

«Lul·lisme i controvèrsies»: M. Pereira (*Il ruolo delle opere alchemiche nella tradizione lulliana (secoli XIV-XVIII)*) sintetitza la seva investigació sobre el corpus alquímic pseudo-lul·lià, i destaca el paper dels textos espuris, al costat de l'obra autèntica, en la difusió de la notorietat de Llull a l'Europa medieval i moderna. R. Ramis Barceló (*Els inicis de l'ensenyament del lul·lisme a l'Estudi General de Mallorca*) presenta una relectura de l'ensenyament del lul·lisme des de finals de segle XV fins a la segona meitat del XVI, i comenta les diferents interpretacions del pensament lul·lià ofertes pels mestres de l'Estudi General. A. Bordoy (*Qüestions historiogràfiques: de com lul·listes i antilul·listes construïren una imatge ampliada de l'antiaverroisme de Ramon Llull*), basant-se en les obres del beat, desmenteix la interpretació de la segona estada de Llull a París com a campanya antiaverroista, una tradició possiblement originada pel lul·lisme parisenc del segle XIV i en concret per Thomàs Le Myésier.

«Devoció a Ramon Llull»: M. Sacarès (*Imatges i devocions lul·lianes: els processos de beatificació de Ramon Llull*) explica els inicis del culte a Ramon Llull a Mallorca als segles XIV- XVI i proporciona la descripció de cinc obres d'art que van tenir un paper en el procés de beatificació per la seva qualitat d'imatges de devoció lul·liana, com demostren les citacions de documents d'arxiu. G. Ensenyat Pujol (*Ramon Llull i els reis de Mallorca: llum i ombres d'una relació*) aprofundeix en la qüestió de l'actitud envers Llull dels reis de Mallorca, des del favor inicial de Jaume II a la indiferència o fins i tot hostilitat de Jaume III, remarcant també el suport al beat per part dels reis d'Aragó Jaume II el Just i Pere el Cerimoniós.

ALBA ROMANYÀ SERRASOLSAS

Universitat de Barcelona, Dept. de Filologia Catalana i Lingüística general
 albaromanya@gmail.com

D. A. (2018): Diversos autors, *Actes del congrés de clausura de l'any Llull. «Ramon Llull, pensador i escriptor»*. Barcelona, 16-18 de novembre de 2016, Lola Badia, Joan Santanach i Albert Soler (eds.), Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona, Universitat de les Illes Balears; «Col·lecció Blaquerna» 13.

Entre el 16 i el 18 de novembre de 2016 va tenir lloc a l'Edifici Històric de la Universitat de Barcelona i al Seminari Conciliar de Barcelona el Congrés de Clausura de l'Any Llull, titulat «Ramon Llull, pensador i escriptor». El congrés tancava un any d'activitats intenses que s'havia iniciat, el novembre anterior, amb el Congrés d'Obertura de l'Any Llull, celebrat a Palma. El present volum és un recull de les aportacions d'aquesta darrera trobada: sis de les ponències i onze de les comunicacions exposades s'hi presenten reescrites i corregides, així com les conferències inaugural i de cloenda.

L'esperit multidisciplinari que es va voler donar al congrés queda reflectit en el recull, i és que les col·laboracions no se centren en un sol àmbit des del qual es pugui abordar la figura del beat, sinó que l'observen des de múltiples perspectives: la dimensió indiscutible de pensador i escriptor de Llull queda retratada des d'un punt de vista literari, teològic, mariològic i també científic. Cal destacar la qualitat dels participants de la trobada: tots els ponents que hi van intervenir destaquen per la seva gran dedicació acadèmica al beat i a la seva obra. Al seu torn, els comunicants són investigadors emergents atrets per l'obra llulliana.

Les sessions del congrés es van organitzar en tres cicles de ponències i quatre cicles de comunicacions —a banda de les conferències inaugural i de cloenda. Amb tot, el recull no ordena les participacions cronològicament, sinó que les presenta agrupades: primer les conferències, després les ponències i, finalment, les comunicacions.

La conferència inaugural va anar a càrrec del professor emèrit Fernando Domínguez Reboiras, que, durant anys, ha estat al darrere de les Raimundi Lulli Opera Latina i que està plenament familiaritzat amb les obres de Llull. La conferència, titulada «Actualidad y vigencia de Ramon Llull», presenta una visió molt personal del savi de Mallorca que posa èmfasi en l'ensenyament que es pot treure de tota la seva obra: Llull era un home d'una sola idea i, segons Domínguez, la clau per comprendre'l és copsar la contemplació com un plaer intel·lectual per entendre Déu. A diferència dels valors actuals— que no aprecien la intel·ligència humanística—, Domínguez assegura que, per Llull, «pensar, analitzar, inventar no son actos anómalos, sino la normal respiración de la inteligencia» (BORGES, *Ficciones*, 1971: 59 dins de D. A. 2018: 18). Acaba dient que, malgrat que Llull no va aconseguir el seu objectiu de convertir el món en un paradís cristià, va fundar una

nova lògica, va proposar una nova manera d'apropar-se a Déu i es va fer un nom com a pensador universal.

La conferència de clausura, titulada «Ramon Llull i les edats de la vida», va anar a càrrec de Lola Badia, directora del Centre de Documentació Ramon Llull de la Universitat de Barcelona. L'esquema de les diferents etapes de la vida humana ha variat i ha tingut una llarga tradició des d'Aristòtil. Els tres moments del dia, les quatre estacions o els set planetes són metàfores que sovint s'han fet servir per entendre el cicle vital. En aquesta col·laboració, Badia aplica el tòpic de les edats de la vida al *Blaquerna* i a la *Vida de mestre Ramon*. L'estudi apunta que les dues obres tracten de manera diferent la joventut del beat: mentre que la *Vida* l'omet deliberadament, el *Blaquerna* l'idealitza. D'altra banda, la maduresa i la vellesa es tracten en les dues obres com el moment de màxima esplendor vital de Llull. Així doncs, si es compara amb les estacions de l'any, es pot concloure que la vida de Llull no té primavera, però que, en canvi, té un estiu intens que li serveix de preparació per donar el seu millor fruit a la tardor i per culminar amb un hivern lúcid i combatiu.

La primera de les ponències del congrés va anar a càrrec de Jordi Gayà, el rector de la Maioricensis Schola Lullistica de Palma, i va consistir en una lliçó magistral teològica que no s'ha pogut publicar en el recull. La segona ponent va ser Viola Tenge-Wolf, actual responsable de les ROL, i va parlar sobre l'enfocament científic que Llull dona a la teologia. Davant d'un debat escolàstic sobre si la teologia es podia considerar una ciència, Llull defensà una resposta clarament afirmativa fent servir l'argument que tots els articles de la fe es poden demostrar gràcies a la seva Art.

La tercera de les ponències va anar a càrrec d'Elena Pistolesi (Universitat de Mòdena) i va tractar del pes de les dedicatòries en el corpus lul·lià per preservar i divulgar la seva obra. La quarta es va confiar a Josep Maria Ruiz Simon (Universitat de Girona) i es va titular «L'art de Llull com a ciència contemplativa i com a filosofia política». Al segle XIII, el vell debat sobre quina havia de ser la reina de les ciències era ben viu, i va ser en aquest moment quan Llull va presentar l'Art per al tron. L'article ressegueix la tradició d'aquest debat i l'aplica a l'Art lul·liana, alhora que la interpreta com a ciència. La cinquena ponència va anar a càrrec de Joan Santanach (Universitat de Barcelona) i es va titular «L'Art de contemplació del Blaquerna, entre la narració i la teoria». La idea central de la participació és que «l'Art de Contemplació», l'opuscle del cinquè llibre del *Blaquerna*, es pot entendre com una obra didàctica que, sobretot, proporciona un mètode al contemplador per ajudar-lo a superar els obstacles que es pugui trobar.

La sisena ponència, titulada «Perfiles de la cuentística luliana: la virtualidad narrativa», va ser pronunciada per José Aragüés Aldaz (Universitat de Zaragoza) i es va centrar en els recursos literaris que utilitza Llull i en la relació tensa dels seus textos i la literatura del seu temps. L'última de les ponències, titulada «A Dio appartengono i nomi più belli, invocatelo con quelli: la devozione ai nomi di dio secondo Llull», va anar a càrrec de Simone Sari (Universitat de Barcelona) i va centrar-se en l'estudi de la datació de l'obra dels *Cents noms de Déu*.

La tercera part del volum recull onze de les catorze comunicacions que es van presentar durant el congrés. Parlen de temes tan diversos com de la *scripta* del *Llibre de contemplació*, de botànica, de mariologia, de traduccions llatines d'obres, de paratextos lul·lians, de la *Medicina de peccat*, del mètode demostratiu de Lluïl, dels joglars en obres del beat, de l'adhesió al lul·lisme d'un intel·lectual veneçolà de principis del s. xx o d'aforismes.

Els comunicants recollits són Antoni Ignasi Alomar (UIB), Carles Amengual, Pamela Beattie (University of Louisville), Sarah Jane Boss (University of Roehampton), Coralba Colomba i Carla Compagno (Universitat del Salento / Albert-Ludwigs-Universität Freiburg), Anna Fernández Clot (UB), Francesco Fiorentino (Universitat degli Studi di Bari «Aldo Moro»), Ferran Gadea i Gambús (UB), Martín González Fernández (Universidade de Santiago de Compostela), Constantin Teleanu (Université Paris-Sorbonne) i Francesc Tous (Université Paris-Sorbonne / Centre de Documentació Ramon Llull).

L'edició no inclou les presentacions de dues iniciatives per a la difusió del coneixement de Lluïl que es van dur a terme durant el congrés. D'una banda, es va presentar el volum en preparació de l'*Enchiridion Theologicum Lullianum*, que posa a l'abast del lector els textos centrals de la teologia lul·liana en català contemporani; i, d'altra banda, la versió digital del *Glossari General Lul·lià* de Miquel Colom.

Encara que no dona compte de la totalitat de la trobada, el present volum resulta molt útil com a síntesi de les aportacions del congrés i com a visió general de la figura de Ramon Llull, entesa com un binomi entre pensador i escriptor.

Història de la literatura popular catalana

M. MAGDALENA GELABERT I MIRÓ

GREIB - Universitat de les Illes Balears

mmgelabert@gmail.com

D. A. (2017): Diversos autors, *Història de la literatura popular catalana*, a cura de Carme Oriol i Emili Samper, Alacant, Palma, Tarragona: Publicacions Universitat Rovira i Virgili, Publicacions Universitat d'Alacant, Edicions Universitat de les Illes Balears; «Patrimoni literari», 2.

Després d'una tasca àrdua i complexa que s'ha realitzat al llarg d'una sèrie d'anys, ha aparegut la *Historia de la literatura popular catalana*. És tracta d'una obra extensa —el volum supera les sis-centes pàgines— però sintètica alhora, per tan vasta com és la informació que recull.

L'obra, escrita des del rigor científic, ha estat a cura de Carme Oriol i Emili Samper i compta amb l'aval dels investigadors de més prestigi dins el camp de la